PŘÍRUČKA ČÍSLO 5.

ŘEZÁNÍ A TISK S LINOLEA

S ukázkami potřeb a nástrojů.

*

Vydal
Papír-Mrázek-Praha.

Řezání do linolea.

Vezmeme dostatečně velký kus linolea, který nám stačí na kresbu, kterou chceme prováděti, a připravíme si rovněž tak velký kus prkénka as 2 cm silného, úplně rovného, příp. hoblovaného. Dobře ohřátým a dostatečně hustým klihem linoleum nalepíme na prkénko a na druhou stranu nalepíme slabou lepenku. Desku takto připravenou vložíme do lisu, nebo dobře zatížíme. Podlepení lepenkou má hlavně ten účel, aby se deska nekroutila, což hlavně u větších ploch je důležité. Je-li deska dostatečně zaschlá, což stane se během 3—6 hodin, pak buď kresbu, kterou chceme do linolea řezati přepausujeme nebo přímo na desku nakreslíme. Nesmíme zapomenouti, když užijeme pausy, abychom pausovali vždy kresbu obrazem položenou na linoleum, jinak byla by pak kresba při tisku obrácená. Kreslíme-li přímo na linoleum, pak rovněž mějme na mysli, že i kresbu musíme opačně kresliti, protože jinak by tisk byl opačný.

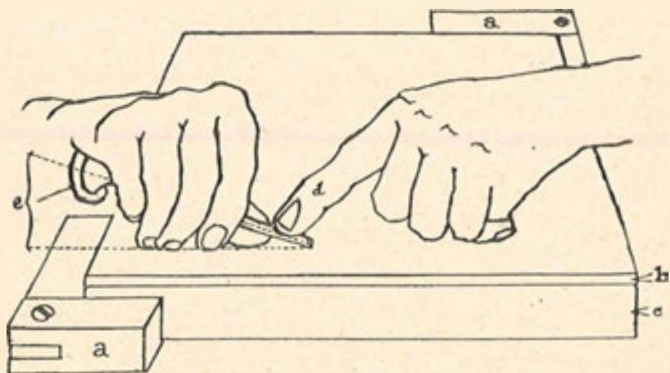
Abychom docílili lepší chytání tužky, nebo aby kresba lépe vynikla, smyjeme roztokem kamence mastný povrch linolea a pak bělobou (nejlépe kvašovou) povrch štětcem pokryjeme. Na takto připravené linoleum můžeme snadněji kresby přenášeti i přímo kresliti. Kde byl by k použití lis, pak pausu vytáhneme silně snímací tužkou a desku linoleovou stejnoměrně mírně navlhčíme. Pak položíme pausu obrazem na desku, vložíme do lisu, zatáhneme a ponecháme asi půl minuty v tlaku. Po vyjmutí sejme se pausa a kresba objeví se na desce do veškerých podrobností přenesená. Tento způsob, děje-li se opatrně,

je velmi vhodný, neboť umožní v nekratší době přesné přenesení kresby na desku.

Máme-li kresbu hotovou, pak doporučuji, aby kreslič všechna ona místa, která mají zůstati černá, resp. která se budou otiskovati, pokryl černou barvou, nejlépe tuží, nebo modrou tužkou. Tím vyvaruje se při pozdějším řezání omylů, na př. vyříznutí místa, které mělo zůstati.

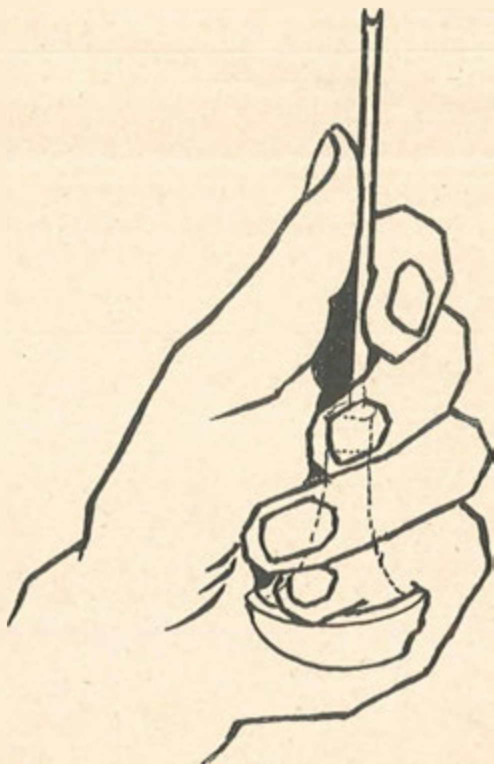
Nyní, když máme kresbu hotovou, a desku uplně připravenou, vezmeme úzké — rýtko (kozí nožku) a s ním objedeme v hloubce 1—2 mm všechny kontury. Rýtko musí býti velmi ostré, aby snadno řezalo; ostrost jeho se pozná nejlépe tím, že odřezek je rovný a zůstává v celistvosti jako dlouhé větévky.

Abychom docílili rovného a stejně hlubokého řezu, jest výhodno destičku si na stůl hřebíčky nebo lépe úhelníky, zvláště k tomu účelu vyrobené, připevniti (obr. 1.), aby úplně pevně seděla a rýtko nasaditi šikmě k desce a ukazováčkem levé ruky rýtko zatížiti nebo přidržeti blízko

Obr. 1. a) Úhelníky nebo růžky ku připevnění desky. b) Linoleum nalepené na dřevené desce c), d) Přidržení rýtka levým ukazováčkem. e) Poloha rýtka při rytí.

u ostří, aby nevyjelo z kresby, anebo nezajelo do míst černých. Hlavně však má vedení rýtka tu výhodu, že zabraňuje zranění ruky. (Obr. 1.)

Obr. 2. Poloha prstů, jak rýtko držeti. (Pohled při zdvižení ruky).

Kontury anebo místa v kresbě, která končí ostřejším úhlem, vybíráme úzkým rýtkem Λ t. zv. husí nožkou. Když jsme vybrali všechny kontury, pustíme se do vybírání širších plošek a užíváme při větších místech rýtka

širšího. V případech, kde jedná se o zvlášť velké plochy (u plakátů), vyřízneme prostě celou plochu a odtrhneme od prkénka.

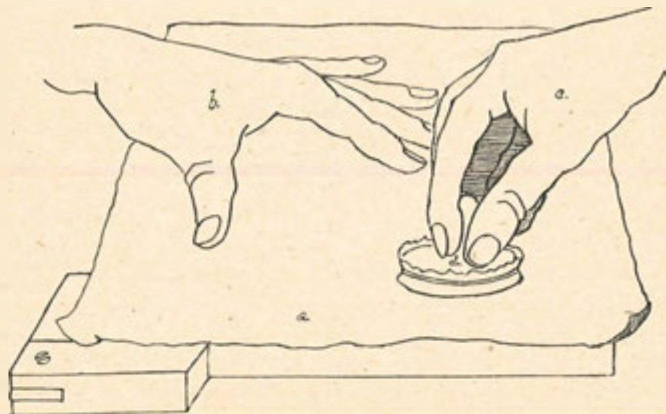
Nezapomeňme však na náležitou ostrost rýtek. Jakmile zjistíme, že rýtko lehce neřeže, ihned třeba ostří na olejovém brousku brousiti a to tak dlouho, až zjistíme náležitou ostrost (viz obr. 4. a 5.). Výhodně brousíme rýtka na kotoučovém bruse.

Jakmile jsme celou řezbu provedli a veškerá místa nerovná nebo nestejně hluboká vyrovnali, očistíme desku buď benzinem nebo rozředěným louhem, a tím jest deska připravena k tisku.

Ruční tisk s linolea.

Desku linoleovou ponecháme připevněnou hřebíčky na stole aby nepojížděla.

Na desku skleněnou nebo zinkovou (velmi dobrá je deska z koštěného skla) nožíkem nebo lépe špachtličkou

Obr. 3. a) Hladký papír položený přes naložený již papír. b) Držení papíru levou rukou, aby se neposunul. c) Držení tříče d).

naneseme trochu knihtiskařské černé barvy (asi půl malého náprstku) a rozetřeme ji po šířce skleněné desky. Nyní válečkem (rovněž z knihtiskařské válcoviny) barvu úplně rozetřeme a to tím způsobem, že pojíždíme válečkem křížem krážem tak dlouho, až barva jest úplně rozetřená a stejnoměrně pokrývá roztírací desku skleněnou i váleček. Linoleová deska musí býti uplně suchá, jinak by barva nechytla. Nyní nabarvíme, přejíždějice linoleovou desku rovně i příčně, dostatečně válečkem a když veškerá místa, která mají se otisknouti, jsou pokrytá barvou, položíme dostatečně velký hedvábný papír na linoleovou desku a přes něj položíme průsvitný papír pausovací nebo aspoň hladký papír psací a kostkou (užívá se také lžíce) přes zabarvená místa mírným tlakem přejíždíme. K tisku ručnímu ovšem s prospěchem používá se t. zv. japonský tříč. (Viz obraz č. 3.) Tříčem pojíždíme kruhovitými pohyby po desce.

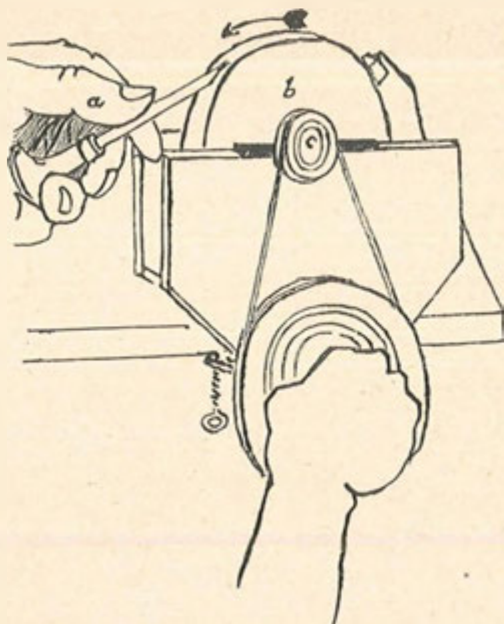
Po náležitém tření tříčem neb pod., sejmeme vrchní papír a pak pozorně stahujeme hedvábný. Rychle nesmíme, přetrhl by se. Nyní máme věrný otisk před sebou a je-li třeba, opravíme kresbu (zarovnáme) nebo kde barva „maže“, místa vyhloubíme. S tiskem můžeme pak pokračovati jak nám libo.

Obr. 4. Držení rýtka při broušení na olejovém brousku. Ostří musí ležeti vodorovně na brousku.

Užíváme-li papíru silnějšího, nebo ručního, pak třeba jej navlhčiti houbou a ssacím papírem osušiti. Tiskneme-li více exemplářů, pak namočíme papír najednou, srovnáme na sebe a zatížíme. Papír stejnoměrně provlhne.

Aby tisky dobře uschly a se vyrovnali, třeba je mezi ssacím papírem, pod tíhou, uschovati.

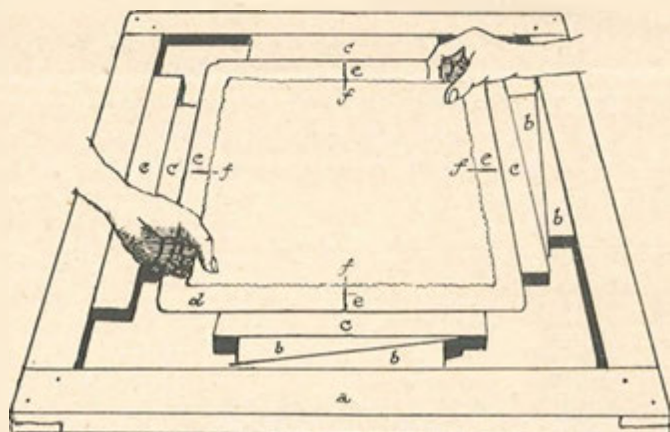

Obr. 5. Kotoučový brousek.
a) Držení rýtka při broušeni. b) Směr broušení.

Postup při řezání i tisku vícebarevném.

Pro vícebarevný tisk tvoří vždy základ původní kresba anebo lépe konturový tisk. Pro otisk konturový dlužno však postavení desky náležitě opatřiti. V prvé řadě třeba

hotovou (vyřezanou) konturovou desku vložiti do rámečku (viz obr. 6.) a prkénky a klínky zatáhnouti, aby se deska nepohybovala. Aby stabilita rámečku i s deskou při pozdejším tisku byla zabezpečena, doporučuje se rámeček hřebíčky nebo šroubky připevniti ke stolu.

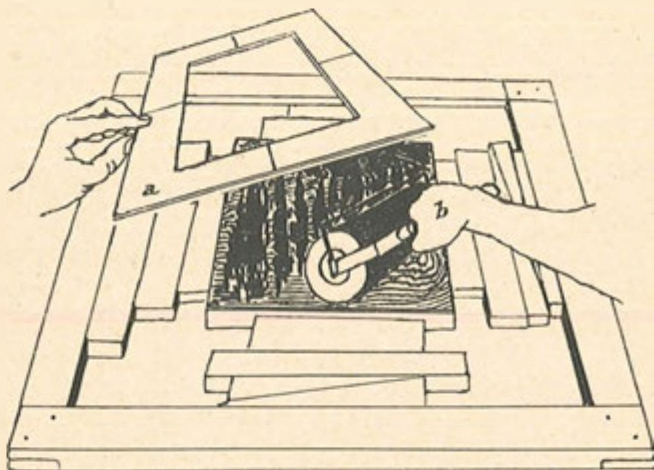
Obr. 6. Naložení papíru na značky.
a) Rámec. b) Zavírací klíny. c) Dřevěné vložky. d) Výřez. e) Nakládací značky. f) Značky, které po tisku tužkou značíme.

Na desku linolea, kterou máme připevněnou v rámečku, vyřízneme z lepenky t. zv. výřez, který musí přesně souhlasiti s velikostí linoleové desky tak, aby položí-li se na desku, vysununla se vyřezaná deska linolea ven. Tento výřez pak přesně středem protneme vodorovnou a kolmou linkou. Tyto značky slouží později pro přesné nakládání papíru.

Nyní připravíme si desku k tisku a uchystáme také papír. Pro tyto tisky má se užívati jen hedvábného papíru, tedy nevlhčeného. Papír vlhčený se sesýchá a otiskne-li

se z takového papíru přetisk, nesouhlasí pak později druhé barvy. O tiscích dalších barev na seschlý a třeba že znovu navlhčený papír, nelze ani hovořiti, neboť budou všechny špatné.

Při zabarvování konturové desky třeba vždy výřez zvednouti nebo odsunouti, aby se barvením nezamazal. Teprve po náležitém navální barvy zasuneme výřez na desku, naložíme papír a otiskneme týmže způsobem, jak vpředu bylo již napsáno. Po otisku papír však ihned nesejmeme, nýbrž tužkou zachytíme na jeho okrajích ony vodorovné a kolmé linky, které jsme si naznačili na výřezu (obr. 7.) Až když jsme si asi půl centimetru dlouhé značky na naloženém archu naznačili, pozorně jej sejmeme.

Obr. 7. Uzavřená deska v rámci.
a) Zvednutí výřezu. b) Navální desky barvou.

Tyto značky třeba značiti na všech otiscích, které jsou určeny pro tisk vícebarevný a slouží pak jako nakládací značky.

Je-li potřebný počet tisků dosažen, přidají se ještě ony, které mají sloužiti na přetisk.

Máme-li připravené další desky, určené pro vyřezání následujících barev, tu dohlédneme, aby byly aspoň špalíčky, na kterých jest linoleum nalepeno, přesně stejných velikostí. Pozdějši výměna desek v rámci nečiní pak obtíží a deska umístí se tak snadno na ono místo, které přesně souhlasí s deskou předcházející.

Je-li tedy nová nebo další deska k přetisku připravena, vezme se tisk určený k přetisku a naloží se tak, aby značky na jeho zadní straně při předcházejícím tisku provedené, souhlasně se dotýkaly opět oněch vodorovných a kolmých linek. Nesmí se zapomenouti, aby tisk byl čerstvý, příp. pro takové nátisky přidá se na zabarvení více barvy, aby nátisk se dobře přenesl. Po náležitém otištění tříčem, sejme se otisk a ponechá se pozvolnému zaschnutí, aby barva při pozdějším vyřezávání se po desce nerozmazávala. Spěchá-li práce, pak můžeme desku zaprášiti kluzcem a pak zbytek kluzce odfouknouti. Doporučuje se však při řezání podložiti pod prsty nebo ruku desky se dotýkající papír a tak zabrání se rozmazávání čerstvého nátisku.

Použitý tisk pro nátisk nezahazujme, slouží později dobře pro případné první otisky na zkoušku.

Doporučuje se, na všechny desky, které postupně barevně se mají vystřídati, natisknouti konturový tisk, dokud tisky jsou čerstvé.

Abychom nabyli představy, jakého zabarvení se docílí dalšími pestrými barvami, můžeme na některém tisku buď barevnými tužkami nebo vodovými barvami takovou představu naznačiti. Takový pokus slouží pak za předlohu pro řezání barev a můžeme dle této předlohy na připravených deskách ony partie, z kterých se bude tisknouti, nápadněji označiti, anebo vůbec příslušnou barvou položiti. Tím se vyvarujeme, aby rýtko nezajelo tam, kam nemá.

Tisk pestrých barev děje se tím způsobem jako tisk černý. Ovšem jest potřebí váleček a desku náležitě terpentýnem nebo benzinem očistiti, abychom docílili čistého tisku. Když chceme po černé barvě zatříti barvu žlutou nebo červenou, tu třeba váleček očistiti dvakráte, aby potom nabarvená žluť byla skutečně žlutou.

Výhodné jest používati pro tisk pestrými barvami zvláštního válečku, který nikdy se nepoužívá k tisku barvami temnými nebo černými.

Při tisku stává se, že některá barva, třeba že rýtkem vyhloubená, maže. Nepomůže-li další vyhloubení (lépe vybrání), pak nutno vždy po naválení barvy položiti na takové místo odpovídající ústřižek papíru. Takovým zákrytem odstraní se mazání vůbec.

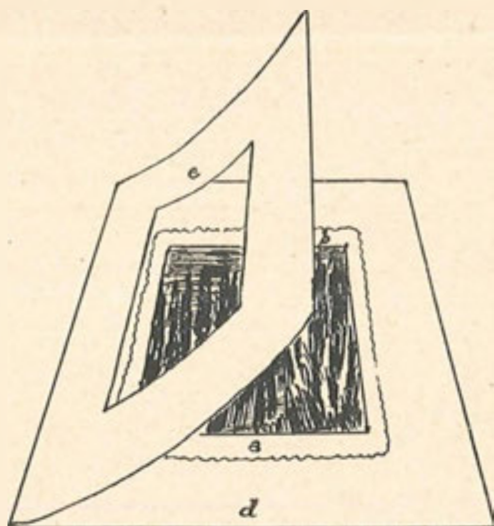
Chceme-li docíliti t. zv. barevných půltonů, t. j. oněch šedých přechodů z bílého papíru do černého tisku, položíme na naložený již papír plátno, pak hladký papír a potom pojíždíme tříčem. Dle volby druhu plátna (jemné nebo hrubé), docílíme tak zvaného „rastru“.

Kdybychom chtěli na vlhčený papír tisknouti vícebarevně, musíme míti všechny desky připraveny a po otisknutí jedné barvy ihned tisk naložiti na následující a otisknouti atd. Jen tímto způsobem docílíme správného tisku, neboť papíru neponechává se času k sesýchání. Tato manipulace však vyžaduje tolik válečků a roztěracích desek, kolika barvami tiskneme.

Hotové výtisky vkládáme mezi suché papíry, aby pomalu uschly. Ponechají-li se na volném vzduchu, kroutí se a je třeba je pak v lisu anebo jiným tlakem vyrovnati.

K uschování používáme alb, do kterých tisky vlepujeme. Nejoriginelnější jsou alba z ručních papírů s peřestnými okraji. Jedná-li se o jednotlivé tisky, pak nejvhodněji je vkládáme do t. zv. „envelopy“. Ta skládá se s přeloženého vhodného papíru (nejlépe hrubozrný, kreslicí, bílý, šedý nebo chamois a pod.). Na vrchním listě si naznačíme

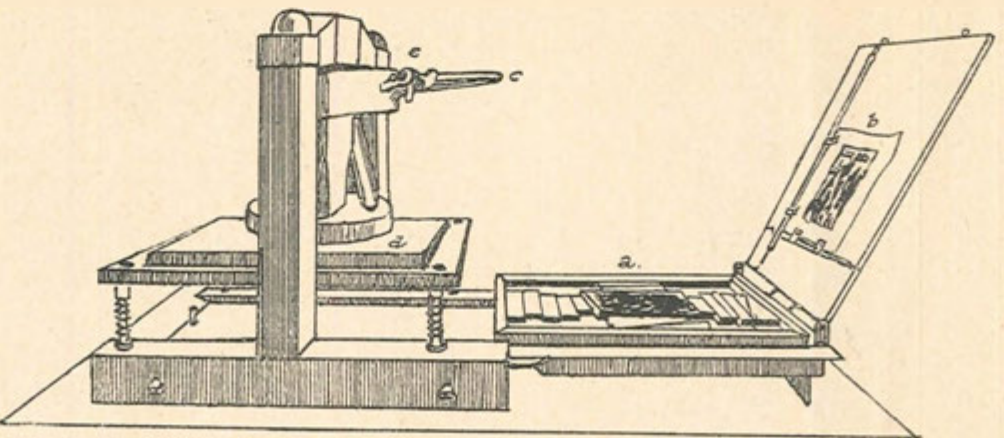
velikost obrázku s malým okrajem a tuto plochu ostrým nožem vyřízneme. Obrázek pak nalepíme na druhý list, přesně tak, aby vyříznutá plocha po zavření této obálky utvořila tisku vkusný rámec. Taková úprava tisku neobyčejně prospěje a mnohdy nevzhledný tisk získá velmi na celkovém vzhledu vkusnou úpravou (viz obr. 8.).

Obr. 8. a) Nalepený obrázek, ale pouze za hořejší okraje b). c) Výřez přední strany. d) Zadní strana obálky.

Nástroje a potřeby k řezbě do linolea.

Francouzská rýtka značky „Hutant“ v růz. profilech a šířích . . . . kus Kč 10·—
Francouzské nože k vyřezávání ploch . . . . . . „ 10·—
Lipská rýtka, 4 profily, v V ∪ ◡ . . . . . . kus „ 8·—
Linoleum, 1 dcm² slabé 1·10 Kč; prostřední 1·50 Kč; silné . . . , ... „ 1·60
Váleček z knihtiskařské válcoviny, 10 cm šiř. v želez. rámci, s rukojetí . . . . „ 25·—
Kelímek černé knihtiskařské barvy . . . . „ 5·—
Kelímek pestré knihtiskařské barvy (modrá, červená, žlutá) . . . . „ 6·—
Roztěrací deska na barvu z koštěného skla, vel. 12×25 cm . . . . „ 8·—
Špachtlička na barvu, ca 15 cm dlouhá . . . . „ 12·—
Japonský tiskový papír „Tyccon“ vel. 22×30 cm arch . . . . „ —·50
Hedvábný papír k nátisku . . . . arch „ —·30
Ruční tiskový papír „S 15“, vel. 32×42 cm . . „ „ —·80
Brousek olejový k obtahování rýdel a nožů, oboustranný . . . . 6·—, 8·— a „ 10·—
Kotoučový brus s dvojnásobným převodem a samočinným olejováním . . . . „ 40·—
Návod . . . . , ... „ 2·—

Knihtiskařský ruční lis,

konstruovaný z úplně vyschlého jasanu, přesně spracovaný a upravený pro tisk větších desek a hlavně pro tisk vícebarevný. Tiskový příklop měří 21×33 cm.

Celková rozloha lisu: délka 90 cm, výška 45 cm a šířka 36 cm.

c) Rámec s vyřezanou upevněnou deskou. b) Rámka s nakládacími známkami a naloženým otiskem. c) Rukojeť. d) Hořejší příklop, který po zasunutí rámce a) s příklopenou ramkou b) se pomocí rukojeti c) mocným tlakem sníží a vytiskne nabarvenou desku. e) Zařízení na tlak.